

Sisällysluettelo

1.	Johdanto.....	3
3.	Henkilöstö.....	6
4.	Taloudelliset resurssit.....	7
5.	Arviointi.....	9
6.	Varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien toteuttaminen.....	10
7.	Opetus ja opetusjärjestelyt.....	12
8.	Oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki.....	14
9.	Osallisuus ja vaikuttaminen.....	16
10.	Kotien kanssa tehtävä yhteistyö.....	17
11.	Fyysinen oppimisympäristö.....	18
12.	Oppimisympäristön turvallisuus.....	19

1. Johdanto

Lohjan kaupungin kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelma määrittää varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen sekä tukipalveluyksikön strategiset linjaukset kaupungin strategian, sivistystoimen toimenpideohjelman ja valtakunnallisten koulutuspoliittisten linjausten mukaisesti vuoteen 2021. Ohjelmassa esitetään kasvatuksen ja opetuksen sekä tukipalveluiden tavoitetila ja toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi. Tämän pohjalta opetuslautakunta käsittelee vuosittaiset kehittämislinjat ja toimenpiteet. Lukiokoulutuksen osuus kirjoitetaan kehittämisohjelmaan 2014 loppuun mennessä.

Kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelma antaa suuntaviivat kasvatus- ja opetustyössä toimiville toiminnan kehittämiseksi. Ohjelma auttaa päättäjiä linjaamaan päätöksentekoa. Kehittämisohjelma kuvaa asiakkaille kasvatuksen ja opetuksen järjestämisen tavoitteet.

Edellinen kehittämisohjelman laatimiseen osallistui opetuslautakunnan asettama työryhmä, johon osallistui varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen ammattilaisia sekä luottamushenkilöitä opetuslautakunnasta. Kehittämisohjelman laatiminen aloitettiin tuolloin tilanteessa, jossa Lohjan kaupungin Koulutuspoliittisen ohjelman aika oli päättynyt ja oli tarve laatia uuden kaupunkistrategian mukainen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kehittämisohjelma. Ohjelman laatimisen pohjana on käytetty Perusopetuksen laatukriteereitä (Opetusministeriö 2010/6). Ohjelmana valmisteluun osallistui päiväkotien johtajat ja koulujen rehtorit. Opetuslautakunta hyväksyi edellisen kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelman 22.6.2011.

Nyt tarkistetun kehittämisohjelman pohjana on perusopetuksen laatukriteereitä (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2012:29). Lisäksi on huomioitu Lohjan kaupungin uusi strategia vuoteen 2021 asti ja Lohjan kaupungin toimenpideohjelma sivistystoimessa 2013 – 2021, Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuoteen 2016 ja opetushallituksen opetuksen järjestäjän paikallisen kehittämissuunnitelman laatimisoheistus 2013–16 sekä lainsäädännössä ja opetussuunnitelmauudistuksessa esille nousevat asiat.

Ohjelma on laadittu pienessä työryhmässä, johon ovat osallistuneet opetuspäällikkö Päivi Tuomi, varhaiskasvatuspäällikkö Merja Kuusimurto, tukipalvelupäällikkö Juha Lemberg, päiväkodinjohtaja Lasse Aumala, rehtori Liisa Jääskeläinen, erityispäivähoidon koordinaattori Maarit Lindman ja erityisopettaja/ohjaava opettaja Taina Hämäläinen. Ohjelmana valmisteluun ovat osallistuneet päiväkotien johtajat ja koulujen rehtorit.

Kehittämisohjelman asema varhaiskasvatusta ja perusopetusta sekä tukipalveluiden ohjaavana asiakirjana on kuvattu seuraavassa kaaviossa.

Tämän ohjelman rakenne noudattaa perusopetuksen laatukriteerien otsikointia. Pääluvuissa on kuvattu kyseisen osa-alueen tavoitetila Lohjalla vuonna 2021. Jokaiseen kappaleeseen on nostettu esille yhtymäkohdat kaupunkistrategiaan ja sivistystoimen toimenpideohjelmaan. Lisäksi pääluvuissa on esitetty opetustoimen keskeiset tavoitteet ja toimenpiteet.

Kehittämisohjelmassa käytetyt termit *opetustoimi* sekä *kasvatus ja opetus* sisältävät varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen sekä tukipalvelun. Varhaiskasvatuksessa käytetään nimitystä lapsi ja perusopetuksessa oppilas. Ohjelmassa on valittu yhteiseksi termiksi *lapsi*.

Kuva 1: Kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelman asema suhteessa yleissivistävän opetuksen ohjaaviin asiakirjoihin

2. Johtaminen

Lohjan kaupungin opetuksen, varhaiskasvatuksen ja tukipalveluiden jokaisella esimiehellä on mahdollisuus keskittyä johtamiseen ensisijaisena tehtävänä. Kouluissa ja päiväkodeissa on virkajohtajat. Johtaminen on luotettavaa, suunnitelmallista ja avointa. Keskeisiä periaatteita ovat yhteisöllisyys, yhteistyö, moniarvoisuus sekä yhtenäiset toimintatavat. Johtamisen keskeisiä tehtäviä ovat pedagoginen ohjaus, toiminnan rakenteiden luominen sekä henkilöstön ja talouden johtaminen. Esimiehemme seuraavat aktiivisesti oman alansa kehittymistä ja suuntaavat sen pohjalta omien yksikköjensä toimintaa. Aktiivinen yhteistyö muiden hallinnonalojen ja yhteistyökumppaneiden kanssa ovat tärkeä osa johtamista. Johtamista tuetaan ja kehitetään selkeillä johtamisen rakenteilla, toiminnan ja talouden suunnittelurakenteilla sekä säännöllisellä täydennyskoulutuksella.

Lohjan kaupunkistrategia: Kärki 3:Hyvät peruspalvelut (mm. esimiestyön ja henkilöstön osaamisen kehittäminen)

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
- vahvistetaan osaamisen johtamista tavoitteena osaava, motivoitunut ja innovatiivinen henkilöstö <ul style="list-style-type: none"> o tehdään osaamiskartoitukset ja laaditaan henkilöstön kehittämissuunnitelmat niiden pohjalta o lisätään osaamisen jakamista o lisätään henkilöstön mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhön - huolehditaan henkilöstön hyvinvoinnista ja jaksamisesta	Johtamiseen on käytettävissä riittävät resurssit.	Jaetun johtamisen tukeminen Johtamisresurssien kehittäminen. Resurssien alueellinen jakaminen.
	Johtamisen kehittäminen	Yksiköiden strategisen johtamisen tukeminen. Yksiköiden innovatiivisen ja kehittävän johtajuuden tukeminen. Täydennyskoulutuksen rakentaminen esimiesuran eri vaiheisiin.
	Johtamisella varmistetaan yhteistyön ja yhteisöllisyyden toteutuminen.	Yhteisöllisen toimintakulttuurin kehittäminen. Yksikkökohtaisen pedagogisen dialogin tukeminen.

3. Henkilöstö

Kasvatus- ja opetus- ja tukipalveluiden henkilöstön työnkuva on muuttunut entistä monimuotoisemmaksi ja haastavammaksi. Lohjan kaupungissa pidetään tärkeänä, että henkilöstö on osaavaa ja ammattitaitoista. Rekrytoitaessa asetamme kelpoiset työntekijät etusijalle ja pyrimme pysyviin työsuhteisiin, joihin sekä työntekijä että työnantaja sitoutuvat. Tarvittavaa henkilöstön määrää pyritään ennakoimaan henkilöstösuunnittelun avulla. Henkilöstön osaamista kehitetään suunnitelmallisesti. Näin huolehditaan myös henkilöstön valmiudesta toteuttaa strategiaa ja kehittämissuunnitelmaa. Uusille työntekijöille laaditaan perehdyttämissuunnitelmaa. Odotamme henkilöstöltä aktiivista ja kehittävästä työtavasta, joka koskee niin omaa kuin työyhteisön työtä. Arvostamme yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Lasten ja nuorten haasteisiin voidaan vastata vain laajalla yhteistyöllä kotien ja muiden toimijoiden kanssa. Henkilöstön työhyvinvointi on jatkuvan seurannan ja kehittämisen kohteena. Noudatamme kaupungin henkilöstöohjelmaa.

Lohjan kaupunkistrategia: Kärki 3:Hyvät peruspalvelut (mm. esimiestyön ja henkilöstön osaamisen kehittäminen)

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
- vahvistetaan osaamisen johtamista tavoitteena osaava, motivoitunut ja innovatiivinen henkilöstö <ul style="list-style-type: none"> o tehdään osaamiskartoitukset ja laaditaan henkilöstön kehittämissuunnitelmat niiden pohjalta o lisätään osaamisen jakamista o lisätään henkilöstön mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhön - huolehditaan henkilöstön hyvinvoinnista ja jaksamisesta	Henkilöstön rakenne ja mitoitus vastaavat kasvatukselle ja opetukselle asetettujen laadullisten tavoitteiden toteuttamista (henkilöstösuunnitelmat).	Oppilashuoltohenkilöstön mitoitus Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) suosituksen mukaiseksi (500–600 oppilasta kuraattoreilla ja koulu- psykologeilla; 160–200 hoidossa olevaa lasta / erityislastentarhanopettaja). Varhaiskasvatuksella on psykologipalvelut käytettävissään. Opinto-ohjaajien määrä Opetusministeriön Perusopetuksen laatuksiteerien suosituksen mukaiseksi.
	Työhyvinvoinnin parantaminen.	Henkilöstöjohtamisen kehittäminen esimieskoulutuksin. Sijaisjärjestelmien kehittäminen. Kaupungin työhyvinvointi- ja työsuojeluohjelmien noudattaminen. Tyky-toiminnan toteuttaminen yksiköittäin.

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
	Opetustoimessa on osaamisen kehittämisen rakenteet ja ajantasaiset suunnitelmat.	Osaava-ohjelman toteuttaminen. Yksikkökohtaisten koulutus- ja kehittämisohjelmien mukaisen toiminnan toteuttaminen ja niiden säännöllinen päivitys. Henkilöstökoulutuksen vuosittainen seuranta. Vuosittaisten kehityskeskusteluiden toteuttaminen.
	Varaudutaan henkilöstön eläköitymiseen.	Rekrytointi-, perehdytys- ja täydennyskoulutusohjelmat ovat ajan tasalla ja niitä kehitetään. Yliopisto- ja korkeakoulu yhteistyötä opiskelijaharjoittelun osalta kehitetään.

4. Taloudelliset resurssit

Lohjan kaupungin varhaiskasvatuksessa, opetuksessa ja tukipalveluissa huolehditaan lakisääteisistä velvoitteista kaupungin taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Toiminnassa pyritään kustannustehokkuuteen tarkoituksenmukaisilla rakenteilla. Varhaiskasvatusta ja perusopetusta sekä tukipalveluita arvioitaessa tarkastellaan palveluverkkoa, matkojen pituutta, ryhmäkokoja, erityistä tukea saavien lasten määrää sekä ruoka- ja laitoshuollon järjestelyjä ja niiden kustannuksia huomioiden kaupungin tuottavuusohjelman tavoitteet. Tulevaisuudessa kehitetään resurssiohjausta, jossa voidaan huomioida käytettävissä olevien resurssien oikeaa kohdentumista. Kaikkien esimiesten talousosaamista vahvistetaan ja talouden seurantaan sekä taloudellisuuden ja tehokkuuden arviointiin kiinnitetään huomiota. Taloudellisia ratkaisuja tehtäessä huomioidaan kestävän kehityksen näkökulma.

Lohjan kaupunkistrategia: Kärki 2: Tasapainoinen talous

KÄRJET	KAUPUNGIN TAVOITTEET	KAUPUNGIN TOIMENPITEET	SIVISTYSTOIMEN TOIMENPITEET
KÄRKI 2: Tasapainoinen talous	- Lohjan talous on terveellä pohjalla - kunnallisverot pidetään siedettävällä tasolla - lainamäärä pysyy alle	- maksut ja myyntihinnat korotetaan vähintään kustannustason nousun mukaisessa suhteessa - harkinnanvaraisten	seurataan ja tarkistetaan - seurataan palveluiden hintojen

KÄRJET	KAUPUNGIN TAVOITTEET	KAUPUNGIN TOIMENPITEET	SIVISTYSTOIMEN TOIMENPITEET
	<p>maan keskiarvon</p> <ul style="list-style-type: none"> - taloudellinen yhdyskunta- ja palvelurakenne 	<p>palveluiden hinnat nostetaan lähemmäksi tuotantokustannuksia</p> <ul style="list-style-type: none"> - palveluiden priorisointi ja palvelutason tarkistaminen - taloudellinen palveluiden järjestämistapa ja palveluverkko - omaisuuden tehokas käyttö - tuottavuuden parantaminen 	<p>ja tuotantokustannusten suhdetta, nostetaan suunnitellusti</p> <ul style="list-style-type: none"> - laaditaan palvelusuunnitelma, jossa määritetään mitä ja miten sivistyspalveluita tarjotaan eri maankäytön alueilla - laaditaan palveluverkkoselvitys, jonka pohjalta tehdään päätökset taloudellisesta ja tarkoituksenmukaisesta palveluverkosta - lisätään vaikuttavuutta viemällä päätöksentekoa lähemmäs asiakasta kehittämällä resurssien aluejakomallia - edistetään sivistystoimen tilojen monipuolista ja tehokasta kuntalaisia palvelevaa käyttöä - tuotetaan palvelut tarkoituksenmukaisesti ja kustannustehokkaasti - kehitetään laatutyötä - hyödynnetään aktiivisesti ulkopuolisen rahoituksen mahdollisuuksia

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
Ks. edellinen taulukko.	Kasvatukseen ja opetukseen käytetään vähintään opetustoimen laskennallinen valtionosuus.	Ajantasainen talouden suunnittelu, seuranta ja raportointi sivistystoimen vuosikellon mukaan.
	Resurssien riittävyyttä ja kohdentumista arvioidaan säännöllisesti. Kasvatuksen ja opetuksen tulokset vaikuttavat resurssien ohjautumiseen.	Sivistystoimen vuosikellon mukainen taloussuunnittelu. Arviointijärjestelmän mukainen arviointi. Arviointitiedon antaman palautteen huomioiminen resurssien riittävyyttä ja kohdentumista arvioidessa.

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
		Hankerahoituksen kohdentaminen alueiden tarvekartoituksen mukaan. Alueellisen resurssiohjauksen luominen.

5. Arviointi

Kasvatuksen ja opetuksen sekä tukipalveluiden arviointi- ja kehittämistoiminnan tulee olla systemaattista ja suunnitelmallista. Arvioinnin tulee hankkia ja analysoida tietoa kehittämisen ja päätöksenteon pohjaksi. Lohjan kaupungin opetustoimeen luodaan parhaillaan arviointijärjestelmää, joka luo puitteet niin kasvatuksen ja opetuksen järjestäjän tason kuin yksikötason arvioinnille. Arviointitoimintaa ja –osaamista kehitetään kaikilla tasoilla. Arviointitoimintaan osallistuvat kasvatus- ja opetushenkilöstö, lapset ja kodit sekä yhteistyökumppanit. Palautteen antaminen on tehty helpoksi ja saatu palaute otetaan yksikössä käsittelyyn. Käsittelystä sekä sen tuloksista tiedotetaan palautteen antajalle. Lasten ja huoltajien arviointia toiminnasta sekä osallisuuden mahdollistamisesta kerätään säännöllisesti asiakaskyselyjen kautta.

Lohjan kaupunkistrategia: **Kärki 3: Hyvät peruspalvelut**
Kärki 2: Tasapainoinen talous
Kärki 5: Toimiva tietoyhteiskunta

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
<ul style="list-style-type: none"> - jatkuva kehittäminen ja uudistuminen palvelutuotannossa o kehittämisprojektien vieminen käytäntöön o kehitetään toimintaprosesseja o vaikuttavuuden arviointi → laatu o parannetaan tiedottamista kuntalaisille - kehitetään laatutyötä 	Työyksiköillä on yhtenäinen ja yhteinen arviointijärjestelmä. Toiminnan arviointi nivoutuu osaksi lukuvuosisuunnitteluun.	Sivistystoimen opetuksen ja kasvatuksen arviointijärjestelmän mukainen yksikkökohtainen ja yhteinen arviointikäytäntö
	Opetustoimessa on arviointisuunnitelma, jossa on määritelty toiminnan arvioinnin arviointijärjestelmä ja aikataulut.	Kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelman mukainen arviointisuunnitelma Kasvatus- ja opetuslautakunta arvioi vuosittain Kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelman toteutumista.

6. Varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien toteuttaminen

Lohjalla on yhtenäiset kuntakohtaiset varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmat, jotka antavat mahdollisuuden alueellisiin ja yksikkökohtaisiin painotuksiin. Yhtenäisten suunnitelmien tavoitteina ovat laadukkaat ja tasapuoliset palvelut. Erityistä huomiota on kiinnitetty nivelvaiheisiin. Opetussuunnitelmat ja oppisisällöt muodostavat ehyen kokonaisuuden varhaiskasvatuksesta yhdeksännelle luokalle asti ja yhteistyötä tehdään toisen asteen koulujen kanssa.

Varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmatyö on jatkuva prosessi. Suunnitelmat ovat esimiehille pedagogisen johtamisen keskeisin työkalu ja henkilökunnalle työtavoitteiden perusta. Opetussuunnitelma on jatkuvan suunnitelmallisen arvioinnin kohde. Sitä uudistetaan muuttuvista tarpeista käsin. Arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään myös kansallisia arviointeja, kehittämisohjelmia sekä alan tutkimusta. Arvioinnissa huomioidaan myös asiakas-, työtyytyväisyys- ja kouluterveystudkimukset.

Henkilöstö osallistuu suunnitelmien laadintaan. Huoltajat osallistuvat suunnitelmien laadintaan sekä toimivuuden ja toteuttamisen arviointiin ja kehittämiseen. Lapset osallistuvat ikäkaudelleen sopivalla tavalla opetussuunnitelmien laadintaan sekä toiminnan arviointiin ja kehittämiseen. Lapset saavat tietoa opetussuunnitelmista, opetustarjonnasta sekä ohjausta omiin valintoihinsa. Varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmat laaditaan moniammatillisessa yhteistyössä eri hallintokuntien kanssa.

Lohjan kaupunkistrategia: Kärki 3: Hyvät peruspalvelut
Kärki 4: Laadukas ympäristö
Kärki 5: Toimiva tietoyhteiskunta

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
<ul style="list-style-type: none"> - kehitetään luovasti uusia palvelunjärjestämistapoja yhteistyössä verkostojen ja markkinoiden kanssa - jatkuva kehittäminen ja uudistuminen palvelutuotannossa <ul style="list-style-type: none"> o kehittämisprojektien vieminen käytäntöön o kehitetään toimintaprosesseja o vaikuttavuuden arviointi → laatu o parannetaan tiedottamista kuntalaisille - tuotetaan palveluita joustavasti asukkaita osallistaen ja tarpeita kuunnellen - vahvistetaan osaamisen johtamista tavoitteena osaava, motivoitunut ja innovatiivinen henkilöstö <ul style="list-style-type: none"> o tehdään osaamiskartoitukset ja laaditaan henkilöstön kehittämissuunnitelmat 	<p>Yhtenäinen ja ajantasainen opetussuunnitelma varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle</p>	<p>Varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmiä seurataan ja kehitetään säännöllisesti ohjausryhmissä.</p> <p>1.8.2016 käyttöön otettavat esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat laaditaan monialaisesti osallistamalla lapset, huoltajat ja koko henkilöstö</p> <p>Henkilöstön osaamista tuetaan uusien opetussuunnitelmien käyttöönotossa</p> <p>Kestävän kehityksen toimintamallit</p>

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
niiden pohjalta <ul style="list-style-type: none"> ○ lisään osaamisen jakamista ○ lisään henkilöstön mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhön - laaditaan sivistystoimen kestävän kehityksen ohjelma <ul style="list-style-type: none"> ○ lisään tietoisuutta arjen toimintatapojen ympäristövaikutuksista - vahvistetaan ympäristökasvatusta - laaditaan innovatiivinen tietostrategia sivistystoimelle <ul style="list-style-type: none"> ○ verkot, ohjelmat ja välineet ajan tasalle ○ huolehditaan henkilöstön osaamisen kehittämisestä - tarvittava tekninen ja pedagoginen tuki aina saatavilla - kehitetään sähköisiä järjestelmiä - tilavarausohjelman laajentaminen - hyödynnetään etä- ja videoneuvottelumenetelmiä - kehitetään teknologian hyödyntämistä palvelujen tuotannossa <ul style="list-style-type: none"> ○ koulujenvälinen yhteistyö opetuksen tuottamisessa 		TVT ja koulujen välinen yhteistyö
	Hankkeisiin osallistuminen johdetaan kasvatuksen ja opetuksen kehittämisohjelmaan ja opetussuunnitelmaan perustuen.	Hankeohjauksen kehittäminen ja koordinoinnin suunnittelu
	Kieliohjelman monipuolistaminen.	A2-kielen palauttaminen ja kielenopetuksen kehittäminen

7. Opetus ja opetusjärjestelyt

Lohjan kaupungissa järjestetään laadukasta varhaiskasvatusta, perusopetusta sekä laadukkaita ja ajanmukaisia tukipalveluita. Kasvatus- ja opetustyö muodostaa yhtenäisen opinpolun varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Kaikissa nivelvaiheissa tehdään yhteistyötä opetussuunnitelmien mukaisesti.

Kasvatus- ja opetustyö järjestetään lapsen yksilöllisten kehitys- ja oppimistarpeiden mukaan. Kasvatuksessa ja opetuksessa toteutetaan eriyttämistä tavoitteissa, menetelmissä, arvioinnissa sekä tuen eri muodoissa ja laajuudessa. Lahjakkaiden lasten erityistarpeet huomioidaan kasvatus- ja opetusjärjestelyissä.

Varhaiskasvatuksessa ryhmäkokoja säätelee lainsäädäntö (päivähoitoasetus). Perusopetuksen opetusryhmät muodostetaan joustavasti siten, että opetukselle ja kasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Opetustuntien määrästä päätettäessä huomioidaan oppilasmäärä, sekä kuinka paljon koulussa on tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevia sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaisia oppilaita, minkä kokoisia ja mistä luokka-asteista koostuvia yhdysluokkia koulussa on, sekä onko koululta syytä edellyttää erityistä työturvallisuutta.

Yksiköiden tilat, varustetaso ja opetusmateriaalit tarjoavat edellytykset eriyttää opetusta oppilaiden tarpeiden, opetusryhmän koon ja tavoitteiden mukaan. Kaikissa yksiköissä on ajanmukaiset tilat ja välineet. Opetuksessa hyödynnetään tietotekniikkaa ja verkkopedagogiikkaa.

Yksiköissä toteutuu ajatus yhteisistä lapsista. Yhdessä tekeminen, yhteisvastuu ja yhteissuunnittelu ohjaavat yksiköiden toimintaa. Henkilöstön työparityöskentely ja tiimityö lisääntyy. Lapsen hoito-, esiopetus- ja koulupäivä, kerhotoiminta sekä aamu- ja iltapäivätoiminta muodostavat kokonaisuuden, joka perustuu yhteissuunnitteluun.

Lohjan kaupunkistrategia: Kärki 3: Hyvät peruspalvelut
Kärki 4: Laadukas ympäristö
Kärki 5: Toimiva tietoyhteiskunta

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
<ul style="list-style-type: none"> - pidetään palveluverkkoselvitys ajan tasalla, tunnistetaan palvelu- ja tilatarpeet ennakoiden - toimitaan aktiivisesti alueellisessa yhteistyössä ja verkostoissa - laaditaan palvelusuunnitelma, jossa määritetään mitä ja miten sivistyspalveluita tarjotaan eri maankäytön alueilla - laaditaan palveluverkkoselvitys, jonka pohjalta tehdään päätökset taloudellisesta ja tarkoituksenmukaisesta palveluverkosta - tuotetaan palvelut tarkoituksenmukaisesti ja 	<p>Monipuolisten opetusmenetelmien ja työtapojen käyttäminen</p>	<p>Toteutetaan eriyttämistä suunnitelmallisesti</p> <p>Vahvistetaan koulutuksella henkilöstön opetusmenetelmä- ja työtapaosaamista</p>
	<p>Kasvatusta ja opetusta suunniteltaessa huomioidaan varhaiskasvatuksen ja koulun ulkopuoliset muuttuvat ja kehittyvät oppimisympäristöt.</p>	<p>Henkilöstön osaamisen lisääminen</p> <p>Osaamisen kehittämissuunnitelmien ja osaamiskartoitusten hyödyntäminen</p> <p>Lisätään yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja koulun ulkopuolisten toimijoiden</p>

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
<p>kustannustehokkaasti</p> <ul style="list-style-type: none"> - lisätään vaikuttavuutta viemällä päätöksentekoa lähemmäs asiakasta kehittämällä resurssien aluejakomallia - kehitetään laatutyötä - kehitetään luovasti uusia palvelunjärjestämistapoja yhteistyössä verkostojen ja markkinoiden kanssa - jatkuva kehittäminen ja uudistuminen palvelutuotannossa <ul style="list-style-type: none"> o kehittämiprojektien vieminen käytäntöön o kehitetään toimintaprosesseja o vaikuttavuuden arviointi → laatu o parannetaan tiedottamista kuntalaisille - tuotetaan palveluita joustavasti asukkaita osallistaen ja tarpeita kuunnellen - huomioidaan tasa-arvo ja alueelliset tarpeet palveluiden järjestämisessä - vahvistetaan osaamisen johtamista tavoitteena osaava, motivoitunut ja innovatiivinen henkilöstö <ul style="list-style-type: none"> o tehdään osaamiskartoitukset ja laaditaan henkilöstön kehittämissuunnitelmat niiden pohjalta o lisätään osaamisen jakamista o lisätään henkilöstön mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhön - huolehditaan henkilöstön hyvinvoinnista ja jaksamisesta - laaditaan innovatiivinen tietostrategia sivistystoimelle <ul style="list-style-type: none"> o verkot, ohjelmat ja välineet ajan tasalle o huolehditaan henkilöstön osaamisen kehittämisestä 		<p>kanssa.</p> <p>Luonnon hyödyntäminen oppimisympäristönä</p> <p>TVT-laitteet, välineistö ja henkilöstön osaamisen tuki ajan tasalle</p> <p>Kokonaiskoulupäivän suunnittelu</p>
	<p>Kasvatuksen ja opetuksen ryhmäkoot varmistavat hyvän kasvun ja oppimisen.</p>	<p>Ryhmäkokoja seurataan säännöllisesti. Resurssia ohjataan sopivien ryhmäkokojen varmistamiseksi. Perusopetusryhmän suositeltava enimmäiskoko on 20 - 25 oppilasta.</p>
	<p>Pedagogisen osaamisen vahvistaminen ja lisääminen lapsiryhmässä.</p>	<p>Lapsiryhmässä on 2 lastentarhaopettajaa ja yksi lastenhoitaja.</p> <p>Avustajaresurssia voidaan tarpeen vaatiessa siirtää kasvat- ja opetusresurssiksi.</p>
	<p>Tietoyhteiskuntavalmiuk sien edistäminen</p>	<p>Toteutetaan tieto- ja viestintäteknikan kehittämissuunnitelmaa, digiagendaa.</p>
	<p>Selkeät prosessit (toimintatavat) ja toimintarakenteet</p>	<p>Prosessien ja rakenteiden kehittäminen</p> <p>Yksiköt perehdytetään prosesseihin ja rakenteisiin</p>
	<p>Yhtenäinen opinpolku varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle</p>	<p>Varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien mukainen nivelvaihtely ja yhteistyön lisääminen ja kehittäminen</p> <p>Moniammatillisten yhteistyörakenteiden luominen ja kehittäminen alueelliset tarpeet huomioiden</p>

8. Oppimisen, kasvun ja hyvinvoinnin tuki

Laadukas varhaiskasvatus, perusopetus sekä oppimisen ja kasvun tuki ehkäisevät tuen tarpeen kasautumista. Nivelvaiheista huolehditaan hyvin. Painopistettä siirretään nykyistä selkeämmin varhaiseen tukeen ja ennalta ehkäisevään toimintaan ja vahvistetaan lapselle annettavan tuen suunnitelmallisuutta.

Oppilaanohjauksella tuetaan oppilaan kasvua ja kehitystä sekä edistetään oppilaan opiskeluvalmiuksien kehittymistä ja opintojen kulkua. Oppilaanohjaukseen kuuluu opiskelutaitojen opettaminen, oppimisvaikeuksissa auttaminen sekä ammatinvalinnan ohjaus ja työelämänvalmiuksien kehittäminen oppilaanohjauksen opetussuunnitelman mukaisesti.

Monialainen oppilashuoltotyö on osa oppilaan tukea. Toimiva yhteistyö muodostuu avoimesta ja myönteisestä vuorovaikutuksesta, luottamuksesta ja suunnitelmallisuudesta.

Kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu kaikissa oppimisen tukeen ja kasvuun liittyvissä asioissa. On tärkeää, että pulmat tunnistetaan ajoissa ja oppilaan tarvitsema tuki suunnitellaan yhdessä huoltajien kanssa. Yhteistyöhön huoltajien kanssa varataan riittävästi aikaa. Lapsen oppimisen ja kasvun tukea ohjaavat luottamuksellisuus sekä tietosuoja ja salassapitoa koskevat säädökset. Yksittäistä lasta koskevat luottamukselliset tiedot kirjataan järjestelmällisesti säädösten mukaisesti.

Lohjan kaupunkistrategia: Kärki 1: Kasvava Lohja
Kärki 3: Hyvät peruspalvelut
Kärki 4: Laadukas ympäristö
Kärki 5: Toimiva tietoyhteiskunta

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
<ul style="list-style-type: none"> - toimitaan aktiivisesti alueellisessa yhteistyössä ja verkostoissa - tuotetaan palvelut tarkoituksenmukaisesti ja kustannustehokkaasti - kehitetään luovasti uusia palvelunjärjestämistapoja yhteistyössä verkostojen ja markkinoiden kanssa - jatkuva kehittäminen ja uudistuminen palvelutuotannossa <ul style="list-style-type: none"> o kehittämisprojektien vieminen käytäntöön o kehitetään toimintaprosesseja o vaikuttavuuden arviointi → laatu - parannetaan tiedottamista kuntalaisille - tuotetaan palveluita joustavasti asukkaita osallistaen ja tarpeita 	<p>Suunnitelmallinen ja monialainen oppimisen, kasvatuksen ja hyvinvoinnin tuki</p> <p>Resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen oppimisen tukimuotoihin</p>	<p>Oppilashuolto organisoidaan vuoden 2014 lain mukaan</p> <p>Kuvataan monialaisen yhteistyön prosessit</p> <p>Alueellisen tukipalvelutoiminnan kehittäminen</p> <p>Opetussuunnitelmien mukaisen varhaisen tuen ja ennalta ehkäisevän toiminnan tukimuotojen johdonmukainen käyttö</p> <p>Lisätään joustavien pedagogisten ratkaisujen käyttämistä opetus- ja kasvatustyössä.</p>

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
kuunnellen - huomioidaan tasa-arvo ja alueelliset tarpeet palveluiden järjestämisessä - vahvistetaan osaamisen johtamista tavoitteena osaava, motivoitunut ja innovatiivinen henkilöstö <ul style="list-style-type: none"> o tehdään osaamiskartoitukset ja laaditaan henkilöstön kehittämissuunnitelmat niiden pohjalta o lisätään osaamisen jakamista o lisätään henkilöstön mahdollisuuksia vaikuttaa omaan työhön - huolehditaan henkilöstön hyvinvoinnista ja jaksamisesta		Alueellisen resurssiohjauksen luominen
	Erityisen tuen opetusjärjestelyt Lohjalla vastaavat lasten tarpeisiin.	Kartoitetaan, mitä varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tarvitaan, jotta pystytään vastaamaan erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin. Kartoituksen perusteella tehdään kehittämissuunnitelma.
	Oppilaanohjausjärjestelmä on johdonmukainen esiopetuksesta toiselle asteelle	Tuetaan opetussuunnitelman mukaisen oppilaanohjauksen järjestämistä.
	Kasvun, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki järjestetään yhteistyössä kotien kanssa	Kodin kanssa tehtävää yhteistyötä syvennetään ja toimintamalleja kehitetään.
	Riittävä, terveellinen ja maukas ruoka kiireettömästi nautittuna	Kehitetään ruokailua yhteistyössä ruokapalveluyksikön kanssa lapset ja nuoret osallistaen.

9. Osallisuus ja vaikuttaminen

Kaikkien lasten kasvamisessa ja oppimisessa korostetaan hyvien vuorovaikutustaitojen kehittymistä niitä lisäävillä opetusmenetelmillä. Lapsella on oikeus tulla kuulluksi ikätasonsa mukaisesti itseään koskevissa ja oppimisympäristönsä tarpeisiin liittyvissä asioissa, arvioida omaa oppimistaan ja antaa palautetta. Koulut ja päiväkodit tukevat lasten osallistumista toiminnan suunnitteluun. Lapsilla on mahdollisuus antaa palautetta saamastaan opetuksesta ja kasvatuksesta. Kaikilla kouluilla toimii oppilaskunnan hallitus, jota kuullaan koulun toimintaan keskeisesti liittyvissä asioissa.

Huoltajat osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja ovat osallisina lastaan koskevissa asioissa.

Yksikön toiminnassa huomioidaan kasvatusta ja opetusta yhteiskunnalliseen vastuuseen ja lasten kasvamiseen aktiivisiksi kansalaisiksi. Lohjan kaupungissa on luotu ja vakiinnutettu asianmukaiset lasten ja nuorten osallistumisen ja vaikuttamisen toimintatavat osaksi lapsia ja nuoria koskevaa päätöksentekoa. Yhteistoiminnan muodoista ja tavoitteista sovitaan yksikön vuosisuunnitelmissa. Yhdenvertaisuusperiaate huomioi erilaiset lapset ja oppijat kannustamalla yhdessä oppimiseen ja tasa-arvoa edistäviin oppimismenetelmiin.

Lohjan kaupunkistrategia: Kärki 3: Hyvät peruspalvelut
Kärki 5: Toimiva tietoyhteiskunta

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
<ul style="list-style-type: none"> - tuotetaan palveluita joustavasti asukkaita osallistaen ja tarpeita kuunnellen - kehitetään sähköisiä järjestelmiä 	<p>Lisätään lasten osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia</p>	<p>Koulujen osallistamisrakenteet on kytketty nuorisovaltuuston toimintaan.</p> <p>Jokaisessa koulussa on toimivat oppilaskuntatoiminnan rakenteet, joiden kautta lapset pääsevät osallistumaan koulua koskevaan päätöksentekoon.</p> <p>Varhaiskasvatuksessa on toimintatavat lasten mielipiteiden kuulemiseksi.</p> <p>Terveyttä ja hyvinvointia koskevien kyselyjen toimintamallit vakiinnutetaan.</p>
	<p>Yksiköissä on avoin, myönteinen ja vuorovaikutuksellinen toimintakulttuuri</p>	<p>Vahvistetaan tuki-, kummioppilas ja luokkakokoustoimintaa, käytetään monipuolisesti yleisen tuen tukimuotoja ja mahdollistetaan monimuotoiset opetusjärjestelyt.</p> <p>Osaamisen lisääminen lapsen ja nuoren ohjaamisessa ja myönteisessä vuorovaikutuksessa.</p>

10. Kotien kanssa tehtävä yhteistyö

Lasten hyvinvoinnin edistämiseksi opetustoimessa toteutetaan huoltajien kanssa kasvatuskumppanuutta korostavaa yhteistyötappaa, joka kattaa huoltajien osallisuuden lastensa kasvatukseen ja opetuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Lasten huoltajilla ja henkilöstöllä on yhteinen käsitys yhteistyön tarkoituksesta ja toimintatavoista. Yhteistyötä tehdään sekä yksilö- että yhteisötasolla.

Kasvatus ja opetus sekä tukipalvelut järjestetään yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehitystasonsa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Huoltajilla on ensisijainen oikeus ja vastuu oman lapsensa kasvatuksesta ja lapsensa tuntemus. Henkilöstö tukee ammattiosaamisellaan lapsen kasvatusta ja opetusta ja ottaa vastuun yhteistyön aloittamisesta huoltajien kanssa. Huoltajien osallistumiseen on selvät rakenteet ja toimintatavat.

Yhteistyön onnistumiseksi huoltajilla ja henkilöstöllä on käytössä toimivat tavat tiedottamiseen sekä lapsen että yksikön tasolla. Samoin on olemassa helppokäyttöinen, kaikkien saatavilla oleva järjestelmä palautteen antamiseen. Huoltajia rohkaistaan yhteistyöhön muiden huoltajien kanssa vertaistuen löytämiseksi.

Kasvatuksen ja opetuksen organisoimiseen ja kehittämiseen osallistuvat myös huoltajat.

Lohjan kaupunkistrategia: Kärki 3: Hyvät peruspalvelut
Kärki 5: Toimiva tietoyhteiskunta

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
<ul style="list-style-type: none"> - tuotetaan palveluita joustavasti asukkaita osallistaen ja tarpeita kuunnellen - kehitetään sähköisiä järjestelmiä 	Yhteistyö huoltajien kanssa toteutuu kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti.	Henkilöstö koulutetaan kasvatuskumppanuuteen. Kasvatuskumppanuuskoulutukset ovat osa henkilöstön koulutus- ja perehdytysohjelmaa.
	Yhteistyö huoltajien kanssa mahdollistuu tasavertaisesti erilaiset perheet huomioiden.	Yhteistyössä hyödynnetään teknologian mahdollisuuksia. Vahvistetaan henkilöstön monikulttuurisuustaitoja. Yhteistyötä kehitetään hyödyntäen asiakastytyväisyyskyselyjen tuloksia ja huoltajilta saatua palautetta.
	Yhteistyö nivelvaiheissa on suunnitelmallista ja huoltajien osallisuutta tukevaa.	Tuetaan varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmien mukaista nivelvaihteyttä.

11. Fyysinen oppimisympäristö

Pedagogiikka rakentuu oppimisympäristön mukaan. Sen tulee tukea lapsen oppimismotivaatiota, uteliaisuutta, aktiivisuutta ja itseohjautuvuutta luomalla mahdollisuuden lapsikeskeisten opetusmenetelmien käyttöön. Kasvatus- ja opetustoimessa oppimisympäristöt suunnitellaan terveellisiksi, viihtyisiksi ja erilaisten tarpeiden mukaan muunneltaviksi. Niiden tulee tukea luovuutta ja tarjota mahdollisuus monimuotoiseen leikkiin, opiskelumenetelmiin ja työtapoihin sekä muuntuviin toiminta- ja opetustilanteisiin. Tilat, kalusteet ja välineet ovat käyttäjien ikään ja toimintaan suunniteltuja ja sopivia. Niiden kuntoa seurataan säännöllisesti.

Tieto- ja viestintätekniinen toimintaympäristö tukee lasten kasvua tietoyhteiskunnan jäseniksi. Henkilöstön työ- ja kokoustilat suunnitellaan osana tilasuunnittelua ja varustetaan ajanmukaisin työvälinein. Tilahallinnon kanssa yhteistyössä käydään sisä- ja ulkotilojen kunnan ja toimivuuden arviointi läpi säännöllisin välein, ja yksikön henkilöstöllä ja huoltajilla on ajantasainen tieto tämän arvioinnin tuloksista. Hankintoja tehtäessä noudatetaan kestävä kehityksen periaatteita. Koulujen ja päiväkotien suunnittelussa kiinnitetään huomiota myös rakennusten ulkopuolisen oppimisympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin.

Lohjan kaupunkistrategia: **Kärki 3: Hyvät peruspalvelut**

Kärki 4: Laadukas ympäristö

Kärki 5: Toimiva tietoyhteiskunta

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
<ul style="list-style-type: none"> - edistetään elinympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta yhteisöllisillä toimintatavoilla - huolehditaan uudisrakentamisella ja peruskorjauksilla, että käytössä on terveelliset, turvalliset, ajantasaiset ja tarkoituksenmukaiset toimitilat - lähiliikuntapaikat kunnossa - laaditaan innovatiivinen tietostrategia sivistystoimelle <ul style="list-style-type: none"> o verkot, ohjelmat ja välineet ajan tasalle o huolehditaan henkilöstön osaamisen kehittämisestä - tarvittava tekninen ja pedagoginen tuki aina saatavilla - kehitetään sähköisiä järjestelmiä - tilavarausohjelman 	<p>Kasvatus- ja opetustoimella on käytössään oppimista tukevat, viihtyisät ja terveelliset tilat.</p>	<p>Uudisrakentamisessa huomioidaan pedagogiikkaa monipuolisesti tukevat ratkaisut.</p> <p>Opetuksen ja varhaiskasvatuksen sekä kaupunkisuunnittelun yhteistyötä ja yhteisiä prosesseja kehitetään.</p> <p>Lähiliikuntapaikkaohjelmaa toteutetaan ja pihoja kehitetään suunnitelmallisesti.</p>
	<p>Kasvatus- ja opetustoimessa on ajantasainen tieto- ja viestintätekniikan infrastruktuuri.</p>	<p>Opetustoimen tieto- ja viestintätekniikan kehittämissuunnitelman toimenpideohjelmaa ja infrastruktuuria kehitetään suunnitelman mukaan.</p>
	<p>Tietoturvallisuuden kehittäminen</p>	<p>Käyttäjien tietoturvaosaamisen lisääminen</p>
	<p>Varhaiskasvatuksessa ja opetuksessa toimitaan kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti.</p>	<p>Opetuksen ja varhaiskasvatukseen ja yksiköille laaditaan ympäristösuunnitelmat.</p>

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
laajentaminen - hyödynnetään etä- ja videoneuvottelumenetelmiä - kehitetään teknologian hyödyntämistä palvelujen tuotannossa <ul style="list-style-type: none"> ○ koulujen välinen yhteistyö opetuksen tuottamisessa - laaditaan sivistystoimen kestävän kehityksen ohjelma <ul style="list-style-type: none"> ○ lisätään tietoisuutta arjen toimintatapojen ympäristövaikutuksista 		

12. Oppimisympäristön turvallisuus

Oppimisympäristöjen turvallisuus on huomioitu sekä henkilöstön että lasten osalta. Jokaisessa yksikössä on ajantasaiset turvallisuussuunnitelmat, joissa huomioidaan tiloihin liittyvät kriisitilanteet. Nämä asiakirjat ovat koko henkilöstön tiedossa. Turvallisuuspuutteiden kartoittamisen ja edelleen ilmoittamisen tavat on sovittu.

Lohjan kaupunkistrategia: Kärki 3: Hyvät peruspalvelut
Kärki 4: Laadukas ympäristö

Sivistystoimen toimenpideohjelma	Kasvatuksen ja opetuksen tavoite	Kasvatuksen ja opetuksen toimenpide
- edistetään elinympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta yhteisöllisillä toimintatavoilla - huolehditaan uudisrakentamisella ja peruskorjauksilla, että käytössä on terveelliset, turvalliset, ajantasaiset ja tarkoituksenmukaiset toimitilat	Työyksiköiden terveellisuuden ja turvallisuuden parantaminen	Opetustoimen, varhaiskasvatuksen ja tilapalvelun yhteistyötä ja yhteisiä prosesseja kehitetään erityisesti sisäilmaongelmien kohdalla. Kiusaamisen ehkäisemiseksi kehitetään toimintamalleja, jotka kirjataan varhaiskasvatus- ja opetussuunnitelmiin. Työyksiköissä on ennalta suunnitellut ja turvalliset toimintatavat. Kouluilla on käytössä sähköinen Turvamappi.